

ULUSLARARASI HUKUK VE IRAK ANAYASASI AÇISINDAN AZINLIKLARIN İNSAN HAKLARI

HUMAN RIGHTS OF MINORITIES IN TERMS OF INTERNATIONAL LAW AND IRAQI CONSTITUTION

الحقوق الانسانية للأقليات على ضوء احكام القانون الدولي والدستور العراقي

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES

مركز الشرق الأوسط للدراسات الاستراتيجية

ULUSLARARASI HUKUK VE IRAK ANAYASASI AÇISINDAN AZINLIKLARIN İNSAN HAKLARI

HUMAN RIGHTS OF MINORITIES IN TERMS OF INTERNATIONAL LAW AND IRAQI CONSTITUTION

الحقوق الانسانية للأقليات على ضوء احكام القانون الدولي والدستور العراقي

ORSAM Rapor No: 107

Şubat 2012

ISBN: 978-605-4615-02-5

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2012

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Tarihçe

Türkiye’de eksikliği hissedilmeye başlayan Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika çevrelerinin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, 1 Ocak 2009 tarihinde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kurulmuştur. Kısa sürede yapılanan kurum, çalışmalarını Ortadoğu özelinde yoğunlaştırmıştır.

Ortadoğu’ya Bakış

Ortadoğu’nun iç içe geçmiş birçok sorunu barındırdığı bir gerçektir. Ancak, ne Ortadoğu ne de halkları, olumsuzluklarla özdeşleştirilmiş bir imaja mahkum edilmemelidir. Ortadoğu ülkeleri, halklarından aldıkları güçle ve iç dinamiklerini seferber ederek barışçıl bir kalkınma seferberliği başlatacak potansiyele sahiptir. Bölge halklarının bir arada yaşama iradesine, devletlerin egemenlik halklarına, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı, gerek ülkeler arasında gerek ulusal ölçekte kalıcı barışın ve huzurun temin edilmesinin ön şartıdır. Ortadoğu’daki sorunların kavranmasında adil ve gerçekçi çözümler üzerinde durulması, uzlaşmacı inisiyatifleri cesaretlendirecektir. Sözkonusu çerçevede, Türkiye, yakın çevresinde bölgesel istikrar ve refahın kök salması için yapıcı katkılarını sürdürmelidir. Cepheleşen eksenlere dâhil olmadan, taraflar arasında diyalogun tesisini kolaylaştırmaya devam etmesi, tutarlı ve uzlaştırıcı politikalarıyla sağladığı uluslararası desteği en etkili biçimde değerlendirebilmesi bölge devletlerinin ve halklarının ortak menfaatidir.

Bir Düşünce Kuruluşu Olarak ORSAM’ın Çalışmaları

ORSAM, Ortadoğu algımasına uygun olarak, uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve uygun pozisyonların alınabilmesi amacıyla, kamuoyunu ve karar alma mekanizmalarına aydınlatıcı bilgiler sunar. Farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretir. Etkin çözüm önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik eder. ORSAM; bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayım kapasitesine sahiptir. ORSAM, web sitesiyle, aylık Ortadoğu Analiz ve altı aylık Ortadoğu Etütleri dergileriyle, analizleriyle, raporlarıyla ve kitaplarıyla, ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu literatürünün gelişimini desteklemektedir. Bölge ülkelerinden devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve STK temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak bilgi ve düşüncelerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

İçindekiler

Takdim	4
Özet	5
1. Uluslararası Hukuk	6
1.1. Irak Tarafından İmzalanan Azınlıkları Etkileyen Anlaşmalar	6
1.1.1. Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme.....	6
1.1.2. Uluslararası Siyasi Ve Medeni Haklar Sözleşmesi.....	6
1.1.3. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme	7
1.1.4. İnsanları Zorunlu Kaybolmaktan Korumak İçin Uluslararası Sözleşme	7
1.2. Azınlıkları İlgilendiren Irak Tarafından İmzalanmamış Anlaşmalar	7
1.2.1. Soykırım Suçunun Önlenmesi Ve Cezalandırılması Sözleşmesi	7
1.2.2. İşkence Ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı Ya Da Aşağılayıcı Muamele Ve Cezanın Önlenmesi Sözleşmesi	7
2. Anayasa Hukuku	8
2.1. Anayasal Değişiklikler	8
2.2. Anayasal Uygulamalar	
3. İnsan Hakları Kanunu Yüksek Komisyonu.....	14
Sonuç.....	17

TAKDİM

Yazılı kanunların pek çoğu Irak toplumundaki pek çok ögeyi kabul etmek ve açıklığa kavuşturmak ve bu öğeleri yasal sistemin içine alma çabasıyla ortaya çıkarılmıştır. Ancak, yürürlükteki yasal çerçeveyi tam olarak anlayabilmek için Irak'ın zengin hukuk tarihini anlamak önemli olduğu kadar bu yasaların ne kadar uluslararası hukuk ve teamüllere de uygun olduğunun tartışılması gerektiği ortadadır. Yürürlükteki Irak kanunları sadece İslam hukuku prensipleriyle değil, ayrıca Avrupa ve Ortadoğu hukuk gelenekleriyle de şekillendirilmiştir. Bu iç ve dış etkiler sonucunda, Irak belirli alanlarda güçlü ve ilerici bir hukuk sistemiyken, başka alanlarda azınlıkların ihtiyaçlarını dikkate almamaktadır.

Buradan hareketle Irak'taki anayasal ve uluslararası hukuk yönünden azınlıkların korunmasına yönelik çıkarılan kanun, imzalanan uluslararası sözleşme, yönetmelik, gibi hukuki düzenlemeler oldukça yetersiz görüldüğünü söylemek mümkündür. Bu açıdan Irak'taki iç hukuksal düzenlemelerin incelenmesi ve çağın gereklerine uygun hale getirilmesi noktasında uluslararası hukukun önemli bir payı olduğu/olacağı düşünülmektedir. Özellikle azınlık hakları gündeme geldiğinde iç hukuk düzenlemelerine göre uluslar arası düzenlemelerin daha geniş kapsamlı bir bakış açısı getirdiği görülecektir. Elinizdeki bu rapor da Irak'ta azınlıklarla ilgili yasaların uluslararası hukuka uygun nitelikler taşıyıp taşımadığını ve Irak Devleti'nin hangi uluslararası hukuk metinlerine bağlılık gösterdiğini incelemektedir.

Alanında neredeyse bir ilk olarak nitelendirilebilecek olan bu çalışma, Irak'ın 2003 sonrası uluslararası sisteme de ne derece dahil olabildiğinin görülmesi açısından da önemli doneler sunmaktadır. Bu raporun okuyuculara faydalı olmasını ve insan hakları çalışmalarına olumlu katkılar yapmasını diliyorum.

Hasan Kanbolat
ORSAM Başkanı

Hazırlayan: ORSAM

ULUSLARARASI HUKUK VE IRAK ANAYASASI AÇISINDAN AZINLIKLARIN İNSAN HAKLARI

Özet

Analiz edilen Irak'la ilgili kanun hükümlerinde açık şekilde ayrımcı maddeler bulunmamaktadır; ancak, görünüşte tarafsız olan belirli kanunlar azınlıkları yasal hükümler içerisine sokmadıkları veya bu gruplar için istisna sağlamakta başarısız oldukları için bu kanunlar azınlıklara yönelik olumsuz etkilere yol açmaktadır. Bu kanunların hemen hepsi, azınlıklara karşı potansiyel bir ayrımcılığa yol açmayla sonuçlanmıştır, çünkü bu kanunlar gayrimüslimleri kapsamayan İslam hukukunun prensiplerinden köklerini almaktadır.

Irak'ın çağdaş sivil yasasının ortaya çıkışı Avrupa'da kanunların düzenlenmesinin ardından Osmanlı İmparatorluğu ve Mısır tarafından yürütülen kapsamlı düzenlemelere kadar uzanmaktadır. 1920'deki Milletler Cemiyeti Manda yönetimi dönemindeki İngiliz işgaline rağmen, İngilizler'in Irak hukuku üzerindeki etkisi görece az olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yerine Irak, kanun düzenlemeleri sürecinde, Avrupa ve İslam hukuku ilkelerine dayanan Osmanlı ve Mısır örneklerinden yararlandığı görülmektedir.

1951 Irak Medeni Kanunu belki de İslam ve Avrupa hukuk ilkelerinin sentezine gösterilebilecek en dikkate değer örnektir. Temel kanunun oluşturulmasındaki en etkili iki yasama kaynağı Mecelle ve Fransız medeni yasası içtihadına ek olarak Müslüman hukuku ile Irak'ın yerel geleneklerinden yararlanan Mısır Medeni Hukukudur. İki yasal sistemin en iyi taraflarını almak için İslami referansları ve Fransız hukukunu bütünleştirecek ve devamlılığını sağlayacak bir taslak yasa hazırlanmıştır. Irak Medeni Hukuku'nun, temel kanunun dışlayıcı değil ama öncelikli hukuk kaynağı olması için hukuki kaynaklar arasında bir hiyerarşi belirlediğini söylemek mümkündür. Temel kanunlar "kanun hükümlerinin herhangi birisinin ruhundan ve ifadelerinden kaynaklanan tüm meseleleri" yürütmektedir, fakat temel kanun "uygulanabilir bir hüküm sunmadığında" mahkeme önce örfi hukuka, ikinci olarak İslam hukukuna ve üçüncü olarak da hakkaniyet ilkelerine danışmalıdır. Temel Hukuku oluşturanlar tarafından bu hiyerarşinin geleneksel İslam hukuku ve Irak'ın Batı'yla olan ilişkilerinde faydalı olacak Batı hukukunun kavramları arasında "kırılmayan bir bağ" oluşturmasını amaçlanmıştır.

1951 Irak Medeni Hukuku'nda olduğu gibi bu tarz birleşik Irak Kanunları'nın arkasındaki sebeplerden biri de Irak'ın içindeki farklılıkları tanımak ve Irak'ın farklı dini ve etnik grupların ulusal birlikteliğini arttırmak olduğunu ifade etmek mümkündür. Buna bağlı olarak, Iraklı azınlıkların dikkate alınması, medeni hukukun ve kişisel hal kanununun kabul edilmesini de içeren Irak hukuk sisteminin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır.

Kanunlar Irak'ın muhtelif kısımlarını etkili bir şekilde ötekileştiren açıkça ayrımcı hükümler içermemektedir. Ancak, yüzeysel olarak tarafsız görünen pek çok kanun geçmişte zaten zulüm ve ayrımcılığa uğramış toplulukları daha fazla ötekileştirecek ve dışlayacak yönde farklı bir etkiyi azınlıklar üzerinde pekâlâ yaratabilir. Bu açıdan Irak'ta çıkarılan yasa ve hükümlerin uluslararası hukuka da uygun olması gerekmektedir. Ama Irak'taki anayasal ve uluslararası hukuk yönünden azınlıkların korunmasına yönelik çıkarılan kanun, imzalanan uluslararası sözleşme, yönetmelik, gibi hukuki düzenlemeler oldukça yetersiz görünmektedir.

1. Uluslararası Hukuk

Uluslararası Anlaşmaların Anayasaya Uygunluğu

Irak Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'ni (VCLT) imzalamamış olmasına rağmen, VCLT'nin hükümleri hiçbir zaman bağlayıcı uluslararası teamül hukuku kanunları olarak düşünülmediği için, antlaşmalar hukuku uygulanmaya devam etmektedir. Uluslararası teamül hukuku tekrarlanan devlet uygulamaları ve *opinio juris*- devletin uygulamalarının hukuki bir zorunluluk tescil ettiğine yönelik genel kanaat- yoluyla oluşmaktadır.

Irak Anayasası'nın 13(1). Maddesi Anayasa'nın "Irak'ın en üstün ve hâkim yasası" olduğunu ilan etmekte ve 8. Madde Irak'ın uluslararası yükümlülüklerine "saygı duyacağını" belirtmektedir. Ancak iç mevzuat çerçevesi içinde uluslararası anlaşmaların uygulanmasına yönelik mekanizmayı açıkça belirten bir hüküm bulunmamaktadır.

Irak Anayasası'nın 61(4). Maddesi Temsilciler Konseyi'nin yetkilerinin şunları kapsadığını belirtmektedir:

"Temsilciler Konseyi üyelerinin 3/2 çoğunluğuyla kanunlaştırılacak uluslararası anlaşmaların imzalanma sürecini ve kanun üzerindeki mutabakatları düzenlemek."

Yorumlar: Yorumcuların belirttiği gibi, bu hüküm Temsilciler Konseyi'ne uluslararası anlaşmaları imzalama yetkisi değil, bunun yerine sözleşmenin imzalanma sürecini detaylı bir şekilde belirten kanunları çıkarma yetkisini vermektedir. Böyle bir kanun da henüz çıkarılmamıştır.

- Anlaşma imzalanma sürecini tanımlayan bir kanun, usule uygun olarak imzalanan bir anlaşmanın iç hukuk hükümlerini geçersiz kılıp kılamayacağını veya bunun ne ölçüde olabileceğini açıklaması gerekmektedir.

1.1. Irak Tarafından İmzalanan Azınlıkları Etkileyen Anlaşmalar

Irak açık bir biçimde ayrımcılığa karşı ve azınlıkların durumuna değinen pek çok önemli Uluslararası Sözleşme imzalamıştır. Bu sözleşmelerin imzalanması Irak'ı uluslararası hukuk ve normları dikkate alarak azınlıklar dâhil tüm Iraklıları korumakla yükümlü kılmaktadır.

1.1.1. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICESCR)

Yorumlar: ICESCR ile birlikte, devletler anlaşmada belirtilen "ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka fikirler, milli ya da toplumsal köken, mülk, doğum ve diğer durumlar sebebiyle hiçbir şekilde ayrımcılık yapmaksızın" şeklinde ifade edilen hakları garanti etmekle yükümlüdür. Bu haklar, çalışma, eşitlikçi ve uygun çalışma koşulları, sosyal güvenlik yeterli yiyecek, giyecek ve barınmayı da içeren yeterli bir yaşam standardı ve en iyi sağlık standartları ile eğitim haklarını içermektedir.

1.1.2. Uluslararası Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi (ICCPR)

Yorumlar: Irak uluslararası yasal yükümlülüklerini Uluslararası Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi'ni (ICCPR) imzalayarak daha da artırmıştır. Irak ICCPR ile sözleşmede belirtilen ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka fikirler, ulusal ya da sosyal köken, mülk, doğum ya da başka durum ayrımı yapmaksızın tanınan tüm hakların uygulanması için var olan yasada bu hakların tanınması veya gerekli diğer önlemleri almakla yükümlüdür.

- ICCPR temel yaşam, işkenceye mağrur kalmama, gerekçesiz tutuklanmama ve gözaltına alınmama, hareket özgürlüğü ve kişinin yaşam yerini seçme özgürlüğü, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, mahkeme huzurunda ve duruşmalarında eşitlik haklarını tanımaktadır. ICCPR ayrıca hiç kimsenin özel hayatına, ailesine, evine ya da haberleşmesine, keyfi sebeplerden veya hukuksuz şekilde müdahale edilmemesinin ve bu kişilerin onur ve itibarının hukuksuz saldırıların hedefi olmamasının temin edilmesini devletlerden beklemektedir.

1.1.3. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICRD)

Yorumlar: Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICRD) ırk ayrımcılığını ortadan kaldırmak için özellikle uğraş veren en önemli uluslararası anlaşma konumundadır. Devam eden mezhep çatışmaları ve geçmişte devlet eliyle nüfusun belli kısımlarına karşı uygulanan ayrımcılık düşünüldüğünde sözleşme Irak için özel bir önem taşımaktadır. ICRD'yi imzalayarak Irak ırk, renk ve etnik köken üzerinden insanlar arasında ayrımcılık yapılmasının barış ve güvenliğe giden yolda engel olduğunu tekrar teyit etmektedir.

- ICERD ırk ayrımcılığını mümkün olan en geniş terimlerle tanımlamaktadır. ICERD'in 1. Maddesi der ki,

“İrk ayrımcılığı politik, ekonomik, sosyal kültürel ya da toplum yaşamının başka alanlarında insan hakları ve temel özgürlüklerin eşitlikçi bir zeminde uygulanmasını veya bu hakların saklı kalmasını engellemek ya da bu haklara zarar vermek amacıyla ırk, renk, soy, ulusal ya da etnik kökene dayalı herhangi bir ayrımcılık, dışlama, sınırlama ve seçim anlamına gelmektedir.”

- Böylece, bu sözleşmeyi imzalayarak Irak, “ırkın” sadece ten rengi veya kökenle sınırlı kalmadığını ve devletin yukarıda belirtilenlerin ışığında ayrımcılık yapamayacağını kabul etmek durumundadır.
- Irak ICERD'yi imzalarken, iki ya da daha fazla ülke arasında Sözleşme'nin yorumlanması veya uygulanmasına yönelik bir tartışma olması durumunda konunun taraflardan birinin isteğiyle Uluslararası Adalet Divanı'na taşınmasına olanak sağlayan, Sözleşme'nin 22. Maddesi'ndeki hükümleri kabul etmediğini belirtmişti. Irak, bunun yerine, “konunun bir üst merciye taşınması için olaya müdahil olan tüm tarafların rızasının olmasının gerekliliğine” hükmetmiştir. Bu açıklama, Irak'ın azınlıklarının korumaya olan bağlılığına ciddi bir engel oluşturmamaktadır.

1.1.4. İnsanları Zorunlu Kaybolmaktan Korumak için Uluslararası Sözleşme (ICPAPED)

Yorumlar: Irak ICPAPED'i 2010'da kabul etmiştir. Bu sözleşme, mağdurlara karşı sorumluluklardan biri olan, devletlerin hiç kimsenin devlet tarafından tutuklanıp veya gözaltına alınıp daha sonra kanunların korumasının dışında bırakılmayacağını garanti etmesini gerekli kılmaktadır. Böylelikle Irak kendisini insanlık dışı hareketleri cezalandırmak ile hukuk ve güvenlik güçleriyle bu kanunların uygulanmasını sağlayarak ve mağdurların kurumlar, hukuk yolu veya ikisini kullanarak tazminat ve tamirat hakkına sahip olma araç ve yollarına sahip olması sağlanarak mağdurları korumak konusunda teminat verme görevini kabul etmektedir.

1.2. Azınlıkları İlgilendiren Irak Tarafından İmzalanmamış Anlaşmalar

Irak, azınlıkların korunması için önemli olabilecek, aşağıdaki insan hakları sözleşmelerine imza atmamıştır.

1.2.1. Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi

Yorumlar: Soykırım Sözleşmesi, diğer konularda olduğu gibi, soykırımı ve soykırım suçunu işlemek için plan yapmayı, kışkırtmayı, yardım ve yataklık yapmayı suç ilan etmektedir. Daha da önemlisi, Sözleşme soykırımı, bir ulusu, etnik, ırksal ya da dini bir grubu kısmen veya topyekûn yok etme niyetiyle gerçekleştirilen eylem olarak tanımlamaktadır. Bu hükümler açık bir şekilde toplumun çeşitli gruplarını hedeflemektedir. Sözleşmenin imzalanması, ülke içinde bir soykırım gerçekleşirse, Irak'ın uluslararası hukuk standartlarında olmasını temin edecektir.

1.2.2. İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Cezanın Önlenmesi Sözleşmesi

Yorumlar: Irak İşkence Sözleşmesi'ni imzalamak için ülke içindeki formaliteleri tamamlamış durumdadır. Sözleşmeyle birlikte, devlet işkence

eylemlerini önlemek için etkili yasama, idari, hukuki veya başka önlemleri almak gibi pek çok önlemi almakla yükümlüdür. Bu yasak savaş zamanında da hükmünü korumaktadır. Bu sözleşmenin imzalanması, Irak'ın yasal sisteminin kati surette işkenceyi devlet uygulaması olarak reddetmesini ve azınlıklara güvenlikleri için fazladan güvence verilmesini sağlayacaktır.

Buna ek olarak, Irak aşağıda belirtilen Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) Anlaşmalarına taraftır. Bu anlaşmaların tamamı, işyerinde ayrımcılığa karşı koruma sağlayan, Irak'ın iş gücünün haklarını koruma amacına hizmet etmektedir.

- Zorla Çalıştırma Sözleşmesi
- Ayrımcılık (İstihdam ve Meslek) Sözleşmesi
- Örgütlenme ve Toplu Sözleşme Hakkı Sözleşmesi
- Eşit Ücret Sözleşmesi
- Asgari Yaş Sözleşmesi
- Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri Sözleşmesi

2. Anayasa Hukuku

2005 Irak Anayasası "Irak'ın en üstün ve hâkim yasasıdır" ve anayasa ters düşen "her metin" geçersiz kabul edilir. Anayasa, 2005'de yoğun müzakereler ve referandumdan sonra yürürlüğe girmiştir. Anayasada değişiklikler yapılması için hükümler belirlenmesine rağmen, bu hükümlerden hiçbirisi henüz yürürlüğe girmemiştir.

Irak Anayasası tüm Iraklılara geniş çapta medeni, kültürel, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar vermiştir. Anayasa ayrımcılığa karşı etkili bir koruma ve eşit muamele ile eşit katılım hakkı ortaya koymaktadır. Bunlardan en dikkat çeken, Anayasanın 14. Maddesi'nin cinsiyet, ırk, etnisite, köken, renk, din, mezhep, inanç ya da fikir, ya da ekonomik veya sosyal statüsü fark etmeksizin eşit koruma maddesidir. Bu sebeple, Irak'ın tüm parçalarının ayrımcılıktan korunması ve Irak kanunları önünde eşit şekilde korunmalarına çalışılmalıdır.

Irak Anayasası tüm Iraklıların yaşamlarını sürdürme, güvenlik ve özgürlük haklarının olduğunu, sadece hukuka uygun şekilde adli makamlar tarafından yoksun bırakılmadığı müddetçe, açıkça hükme bağlamaktadır. Anayasa ayrıca, tüm Iraklıların toplum meselelerinde söz hakkına sahip olması ile seçme, seçilme ve oy verme gibi siyasi haklara, çalışma, mülk edinme, sağlık hizmeti, ücretsiz eğitim, spor yapma, kendi dinini seçme ile serbest dolaşım, seyahat ve Irak'ın içinde ve dışında konaklama özgürlüğü haklarına sahip olduğunu belirtmektedir.

Bazı yönlerden Kürdistan Anayasası, azınlıklara ve diğer savunmasız gruplara Irak Anayasası'ndan daha geniş haklar sağlamaktadır. Irak Anayasası "yaşamın tüm alanlarında eşitliği bozan tüm engellerin ortadan kaldırılmasını" belirten bir yükümlülük belirtmemiş olmasına rağmen, sivil, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları geniş kapsamlı ve etki alanı geniş bir şekilde korumaktadır. Irak Anayasası'nın prensipleri ve hükümleriyle çelişen yasaların uygulanması ve hayata geçirilmesi, Anayasa'da belirtilen hakların hayata geçirilmesi için gerekli olan bir sonraki adımdır.

2.1. Anayasal Değişiklikler

Din

İslam Irak nüfusunun büyük çoğunluğunun dinidir ve İslam hukuku prensipleri anayasa da dâhil olmak üzere, hukuk sisteminin büyük çoğunluğunda yer almaktadır. Ancak, Irak içinde barındırdığı grupların tarih boyunca birbirleriyle etkileşimde olduğu dini ve kültürel yönden farklı gruplara sahip bir ulus yapıya sahiptir. İslam'ın Irak hukuk sistemi ve kültürel tarihteki rolü azımsanmamalıdır, fakat anayasa Irak'ın farklılıklarını ve ülke içinde takip edilen tüm ilahi dinlerin arasındaki ilişkileri yansıtmalıdır. İslam'ın rolünü Irak'ın tüm kısımlarının paylaştığı ahlak ve itidal prensiplerine ters düşecek şekilde ön plana çıkararak, Anayasa kendi içinde çalışmakta ve din yaşama özgürlüğünü risk altına almaktadır. Bu sebeple, Anayasa'nın Irak'ın bütün öğelerinin ortak noktası olan prensipleri yansıtmak adına ve mezhepçiliğe zemin hazırlamak veya dinler ya da gruplar arasında bir hiyerarşi oluşmasından kaçınılması için değiştirilmesi gerekmektedir.

Anayasa'nın Başlangıç Bölümü

Yorumlar: Irak Anayasası Başlangıç bölümü Irak'ın geçmişte yaşadığı şiddet, siyasi baskılar ile demokrasi ve özgürlüğe yükseliş hikâyesinin yanında Irak kültürünün derin ve uzun tarihini yansıtmaktadır. Modern devletin gelişiminde ve Irak'ın zengin kültürel ve tarihi mirasında Irak'ı oluşturan öğelerin rolünün belirtilmesiyle, bazı gruplardan özellikle bahsedilirken diğer gruplara yalnızca genel olarak değinilmektedir. Irak'ın kültürel ve dini mirasının genişliği düşünüldüğünde, Başlangıç bölümünün Irak'ı oluşturan öğelerinin derin köklerini ve Irak'ın tarihi ile demokrasiye uzanmasındaki katkılarının daha doğrudan yansıtılması gerekmektedir.

Madde 2

İlk olarak, İslam devletin resmi dinidir ve temel hukuk kaynağıdır: İslam'ın yerleşik hükümlerine uyan hiçbir kanun kabul edilemez...

İkinci olarak, bu Anayasa Irak'ın çoğunluğunun sahip olduğu İslami kimliği ve *Hiristiyanlar, Yezidiler ve Mandeian Saabiiler gibi tüm bireylerin dini inanç ve dini yaşama özgürlüğünü garanti altına almaktadır.*

Maddenin Yorumu: Madde 2(1)'e göre İslam "temel hukuk kaynağıdır." Anayasa'da İslam ilkelelerini koruma çabaları diğer hukuk kaynaklarına izin vermekte ve gayrimüslim azınlıklara koruma hakkı aramalarına izin vermektedir. Ancak, İslam hukukuna ters düşen tüm kanunları geçersiz kulan Madde 2(1)(A) ile bağlantılı olarak okunduğunda, İslam'ın Irak hukukunun yorumlanması ve yapılmasında birincil konumda olduğu anlamı verilmektedir. İslam'ın merkezi konumda olması, örneğin din hakları, ifade hakkı, hukuk önünde eşitlik, hükümet işlerine müdahil olma hakkı, bir kimsenin kendi seçtiği işe girmesi, aile hakları ve kadın hakları gibi farklı konularda gayrimüslim azınlıklar ve diğer grupları olumsuz şekilde etkileyebilir.

- Iraktaki dini azınlıkların çoğu "tüm dinlerin hırsızlık, cinayet, zina gibi insanlığa karşı işle-

nen suçları yasakladığına" dikkat çekmektedir. Böylece, Irak'ı oluşturan öğelerin aynı ahlak, görgü ve yasaklı davranışlar konusundaki ilkelere paylaştığı dikkate alınmalıdır. Ancak, dinler arasındaki bu benzerlikler 2. Madde'de belirtilmemektedir. Buna ek olarak, 14. Madde din, mezhep, inanç veya fikir ayrımı gözetmeksizin tüm Iraklıların kanun önünde eşit olduklarını belirtmektedir. Bu güvence ve ahlak, görgü, yasaklanan davranışlar gibi tüm Iraklılar için ortak olan konular dikkate alındığında, Irak'ın farklı dinlerini yansıtmayı ve diğer hükümlerde de belirtilen eşitlik hükümlerine bağlılığı belirtmek için 2. Madde'de değişiklik yapılabilir.

Madde 23

İlk olarak, özel mülkiyet hakkı teminat altındadır. Mülk sahibi, hukukun sınırları içinde özel mülkünü kullanma, mülkten gelir elde etme veya mülkü satma hakkına sahiptir.

İkinci olarak, kamu yararının gözetilmesi haricinde mülkün kamulaştırılması yasaktır ve bu da ancak kanunlarla düzenlenmiş adil bir tazminat karşılığında gerçekleştirilebilir.

Üçüncü olarak:

A - Tüm Iraklılar, Irak'ın herhangi bir yerinde özel mülk edinme hakkına sahiptir. Iraklılardan başka hiç kimse, kanunlar tarafından istisnai olarak izin verilmediği sürece, taşınmaz mülke sahip olamaz.

B - Nüfusu değiştirme amacıyla özel mülke edinmek yasaklanmıştır.

Maddenin Yorumu: 23. Madde görünüşte "tüm Iraklılar" için sağlam bir özel mülk edinme hakkı sağlamaktadır. Maddenin dili de Irak'ı oluşturan öğeler arasında farklılık gözetmemektedir ve herkese eşit haklar temin edilmiştir.

- Ancak, bazı Iraklı azınlıklar maddedeki boşlukların ve maddelerin adaletsiz uygulanmasının vilayet sınırları içinde nüfus yapısını değiştirme çabalarıyla ve azınlıkların mülklerinin kamulaştırma hedefiyle sonuçlandığına dikkat çekmektedir.

Madde 43

İlk olarak, bir dine ve mezhebe inanan herkes şu konularda özgürdür:

A- Kerbela törenleri dâhil dini ayinlerin uygulanması

B- Dini vakıfların, dinleri ilgilendiren konuların ve kurumların kanunlarla düzenlendiği şekliyle yönetilmesi

İkinci olarak, devlet inanç özgürlüğünü ve ibadet yerlerinin korunmasını garanti altına almaktadır.

Maddenin Yorumu: Bu hüküm, anayasanın tüm bireylerin dini inanç özgürlüklerini savunan Madde 2(2)'yi daha da desteklemektedir. Madde 2(2) Hıristiyanlar, Yezidiler, Mandeian Saabiler'den isim isim bahsederken, Madde 43 tüm din ve mezhepleri içine alma çabasıdır.

- Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, bu teminat Madde 2(1) (A) ile ters düşmektedir. Eğer gayrimüslim azınlıkların dini uygulamaları ve törenleri İslami ilkelerle ters düşerse, gayrimüslimlerin uygulamaları etkisiz kılınacaktır; çünkü Madde 2(1) (A) İslami devletin resmi dini olarak kabul etmekte ve İslam'ın yerleşik ilkeleriyle çelişen hükümlerin geçersiz olduğuna hükmetmektedir.

Madde 92

...İkinci olarak, Federal Temyiz Mahkemesi, seçim metodu ve mahkemenin çalışma alanı ve sayıları Temsilciler Konseyi'nin 3/2 çoğunluğuyla kabul ettiği kanunla düzenlenen belli sayıda hâkimden, İslami içtihat uzmanlarından ve hukukçudan oluşmalıdır.

Maddenin Yorumu: Anayasanın her bireyin tüm dini haklarını garanti altına almasına rağmen, bu hüküm hukuk sistemi içinde Müslümanların dini haklarının başka grupların hakları üzerinde öncelik sağlama riski taşımaktadır. Buna ek olarak, hâkimler İslami içtihat dâhil hukukun alakalı tüm konularında uzman olmalıdırlar. Normal koşullarda zaten vasıflı olan hâkimlere ilaveten İslami içtihat konusunda uzmanların olmasını gerekli kılmak gereksiz görünmektedir.

DilMadde 4

İlk olarak, Arapça ve Kürtçe Irak'ın resmi dilleridir. Süryaniler, Türkmenler, Ermeniler gibi Iraklıların çocuklarını, belirlenen eğitim yönergeleri uyarınca devlete ait eğitim kurumlarında ya da başka özel eğitim kurumlarındaki dil eğitiminde kendi dillerinde eğitime hakları garanti altına alınmaktadır.

İkinci olarak, “resmi dil” teriminin boyutları ve bu maddenin hükümlerinin uygulama şekilleri kanunlarla belirlenmektedir. Bunlar şu hükümleri içermektedir:

A- Resmi gazetenin iki dilde de çıkarılması

B- Temsilciler Konseyi, Bakanlar Konseyi, mahkemeler ve resmi konferanslar gibi resmi yerlerde iki dilden birinin kullanılması

C- Resmi belgelerin ve yazışmaların iki dilde yapılmasının kabul edilmesi ve yayınlanması

D- Eğitim yönergelerine uygun şekilde iki dili de öğreten okulların açılması

E- Eşitlik ilkesinin geçerli olduğu, para, pasaport ya da pul gibi araçlarda iki dilin de kullanılması

Üçüncü olarak, Türkmen ve Süryani dilleri, bu grupların çoğunluğu oluşturdukları idari bölgelerdeki diğer iki resmi dildir.

Maddenin Yorumu: Anayasada herhangi bir resmi dil belirtmek problemlili olabilir, özellikle ülke içinde mülteci konumunda olan ve dilsel azınlıklar düşünüldüğünde. Bu Madde ICCPR'nin belirttiği yükümlülükleri yansıtmaktadır ve açık şekilde dilsel azınlıkların var oldukları bölgelerde, bu yerlerdeki dilsel azınlıkların kendi gruplarındaki bireylerle olan iletişimlerinde kendi dillerini kullanma hakları ellerinden alınamaz. Ancak Madde 4(1) ve Madde 4(4) birbirleriyle çelişmektedirler; bu çelişki belirli bölgelerde Türkmen ve Süryani dillerinin resmi dil olabilmeleri için gereken nüfus “yoğunluğu”nun ne kadar olduğu konusunda soru işaretleri yaratmaktadır. 4. Madde ayrıca farklı dilleri konuşan Keldani-Süryaniler, Kakailer ve Şebekler gibi azınlıkları da dezavantajlı bir durumda bırakmaktadır. Buna ek

olarak, bu durum hükümet görevlilerine ve özel şahıslara dilsel azınlıklara karşı ayrımcılık yapma zeminini de hazırlayabilir.

Eşit Muamele

Madde 9

Irak Silahlı Kuvvetleri ve Askerlik Hizmeti'nde ayrımcılık veya dışlama olmaksızın denge ve benzerlikler dikkate alınarak Irak'ı oluşturan tüm kısımlar bulunacaktır ve bu uygulama sivil otoritenin denetiminde olacaktır. Irak Silahlı Kuvvetleri Irak'ı savunur ve Iraklılara karşı tahakküm amacıyla kullanılamaz, siyasi meselelere müdahil olamaz ve idarenin el değiştirilmesinde hiçbir rolü olamaz.

Maddenin Yorumu: Bu hüküm nüfusun tüm kısımlarını, azınlıklar da dâhil, korumakla görevli olan Irak'ın resmi silahlı kuvvetleri ve askerlik hizmeti yapanlara eşit muamele edilmesinin ve eşit temsilin önemini ortaya koymaktadır. Bu amaçla, belirtilen madde ayrımcılığı yasaklamakta ve Irak'ta askerlik hizmeti gören tüm Iraklıların temsil edilmesini gerekli kılmaktadır; fakat bu madde, içerdiği hükümlerin nasıl uygulanacağını temin edilmesine dair mekanizmaları belirtmemektedir. Irak'taki azınlıklar, Irak'ı oluşturan tüm öğelerin askerlik hizmeti boyunca eşit olarak temsil edildiğini fakat tüm grupların askerlik hizmeti boyunca tüm rütbelerde eşit olarak temsil edilmediğini belirtmektedirler. Özellikle, Irak'ın azınlık grupları liderlik pozisyonlarında gereğinden az temsil edilmeye devam etmektedir.

Madde 14

Iraklılar kanunlar önünde cinsiyet, ırk, etnisite, köken, renk, din, fikir ya da inanç, ekonomik veya sosyal durum ayrımı gözetmeksizin eşittir.

Maddenin Yorumu: Bu hüküm anayasanın temel eşit müdahale ilkesini yansıtmakta ve kadınlar ile tüm azınlık gruplarını da içine alarak tüm Iraklıların eşit olduğunu belirtmekte başarılıdır. Bu hüküm kanunlar önünde eşit şekilde koruma sağlamasına rağmen, ICCPR'nin belirttiği dil ve mülk ayrımcılığını yasaklamamaktadır. 14. Madde'de belirtilen gruplara ilaveten dil ve mülke dayanan ayrımcılığın yasaklanması, ülke

içinde yerlerinden edilmiş kişiler ve geçmiş rejim döneminde ayrımcılığa uğramış, mülklerine el konulmuş veya dil yönünden azınlık konumuna düşecekleri yerlerde yaşamaya zorlanmış Iraklılar için daha geniş bir koruma temin edecektir.

Eşit Muamelenin Uygulanması

Aşağıdaki maddeler, geçmiş rejim döneminde yapılmış hak ihlallerini telafi etmeyi ve Anayasa'nın uygulayıcıları olan devlet görevlilerinin ve kamu personelinin görevlerini ayrımcılığa karşı bir tavırda yürütmelerini temin etmeyi amaçlamaktadır.

Madde 7

İlk olarak: Hiçbir oluşum veya program, hiçbir isim altında, ırkçılığı, terörizmi, başkalarını kâfir olarak adlandırmayı, etnik temizliği hedefleyen bir oluşuma gidemez veya ayrıca, Irak'taki Baasçı Saddam rejimini ve rejimin sembollerini hangi isim altında olursa olsun yüceltmez, destekleyemez veya haklı çıkarmaya çalışamaz. Bu Irak'taki siyasi çoğulculuğa karşı bir durumdur. Bu uygulama kanun yoluyla düzenlenecektir.

Maddenin Yorumu: Anayasanın bu hükmü, şiddet veya nefreti kullanan oluşumları yasaklamakta ve Irak'ın çoğulculuğunun tolerans, farklılık, barış ve saygıyı temin etmesini amaçlamaktadır. Bu hükümler Irak'ın siyasi, kültürel, etnik ve dini çoğulculuğunu, ırkçılığı, terörizmi ve etnik temizliği açıkça yasa dışı kılarak korumayı amaçlamaktadır.

Madde 50

Değişiklik: Temsilciler Konseyi üyeleri, yeni çalışma dönemlerine başlamadan önce konseyin önünde anayasal yemini şu şekilde etmek durumundadırlar: Yasal görevlerimi ve sorumluluklarımı bağlılıkla ve dürüstçe yürüteceğime, Irak'ın bağımsızlığı ve egemenliğini koruyacağıma, insanların haklarının beklisi olacağıma ve ülke topraklarını, göklerini, sularını, kaynaklarını ve federal demokratik sistemi koruyacağıma ve kamusal ve bireysel özgürlükleri koruyacağıma, hukukun bağımsızlığını koruyacağıma ve yasaların uygulanmasının adil ve bağlılıkla uygulanmasına bağlı kalacağıma Yüce Allah üzeri-ne ant içerim. Allah şahidimdir.

Maddenin Yorumu: Teklif edilen bu değişiklik Temsilciler Konseyi üyelerinin etmesi gereken yemini tarif etmektedir. Değişiklik, yemin eden kişinin federal demokratik sistemi ve Iraklıların hakları ve özgürlüklerini korumanın yanında, önemli sosyal ve siyasi hakları koruması üzerine yemin etmesini gerektirmektedir. Bu tür bir garanti, azınlık haklarının devlet ve hukuk tarafından korunan bir toplum yaratma aşamasında önemli bir yere sahiptir. Ancak, yemin yine de yemin eden kişinin görevlerini idame ettirirken ayrımcılığa karşı bir tutum izlemeleri gerektiğini açıkça belirtmemektedir.

Madde 10

Irak'taki kutsal mabetler ve dini yerler, dini ve kültürel varlıklardır. Devlet, bu yerlerin kutsallığını teyit etmeye ve bu yerleri korumaya ve buralarda dini tören yapma özgürlüğünü temin etmeye bağlıdır.

Maddenin Yorumu: Bu hüküm Irak'ın birbirinden farklı dini ve kültürel tarihini ve Irak'ın çeşitli öğelerini korumayı amaçlamaktadır. Bu hükümlerle garanti altına alınan dini yerlerin ve kültürel varlıkların korunması başka hükümlerde de korunan Irak'ın farklılıklarının, dini ve kültürel haklarının korunmasına yönelik gerekli bir adımdır. Ancak, anayasal hükümlerin uygulamada denetime tabi tutulması zorlayıcı bir etken olabilir; zira bu hükümle sahip oldukları hakları ihlal edilen bireylerin veya grupların haklarının hukuki yönden nasıl telafi edileceği konusu net değildir.

Çalışma Hakkı

Madde 22

İlk olarak: Çalışma hakkı, onurlu bir yaşam anlamına gelecek şekilde, tüm *Iraklıların hakkıdır.*

Maddenin Yorumu: Anayasanın temin ettiği çalışma hakkı ICESCR'nin 6. 7. ve 8. Maddeleri'nde belirtilen haklara kıyasla çok daha dar kapsamlıdır. ICESCR sadece basitçe bir onurlu yaşam hakkı sunmanın ötesinde çalışma hayatına yönelik pek çok haklar sunmaktadır. Bu haklar diğer hakların yanında özgürce seçilen iş, iş eğitimi, adil ücret, güvenli çalışma koşulları, dinlenme ve tatil ve işçi sendikaları hakları gibi haklar içermektedir. 22.

Madde ICESCR'nin 6. 7. ve 8. Maddeleri'nde tasvir edilen çalışma haklarının tüm yönlerine dair hakları özellikle temin etmektedir.

2.2. Anayasal Uygulamalar

Ayrımcılıkla Mücadele

Madde 125

Bu madde Türkmenler, Keldaniler, Süryaniler gibi farklı milletlerden olanlar ve diğer tüm grupların idari, siyasi, kültürel ve eğitim haklarını garanti altına almaktadır. Bu hüküm kanunlarla düzenlenecektir.

Maddenin Yorumu: 125. Madde ilçe ve nahiye seviyesinde azınlıklara özerklik verilmesini ve tüm azınlık gruplarının idari, siyasi, kültürel ve eğitim haklarının verilmesini temin etmektedir. Eğer doğru şekilde uygulanırsa, bu hüküm Irak'ın azınlık grupları için çok önemli bir siyasi araç olacak son derece önemli bir hüküm olacaktır.

- Macaristan ve Hırvatistan'da uygulanan yasal çerçeve, bu iki ülke de yerel ve ulusal seviyede azınlık özerk hükümetlere imkân sağlamaktadır, Irak'ın 125. Madde'yi uygulamasıyla yakından alakalıdır. Macaristan, azınlıklarına kendi topluluklarını yaratma ve kendilerini yerel ve ulusal seviyede yönetme hakkını tanımaktadır. Macaristan'daki azınlık özerk hükümetleri bütçeyi kontrol etmek, yerel temel eğitimi idare etmek, tarihi eserleri korumak ve diğer haklarla beraber azınlık hükümet kurumları için mülk tahsis etme hakkına sahiptir. Macaristan'daki azınlık özerk hükümetleri azınlık gruplarını ilgilendiren herhangi bir teklifi reddetmek hakkına da sahiptir.

- Hırvatistan devleti, azınlık gruplarının ülke nüfusunun en azından %1,5'lik bir kısmını temsil ettiği durumlarda, azınlık gruplarına yerel ve ulusal seviyede idari, hukuki ve yasa organlarında temsil edilme hakkı sağlamaktadır. Azınlık nüfusunun yerel bölgede toplam nüfusun %15'ten daha fazla bir kısmını oluşturduğu ve 200 üyesinin bulunduğu durumlarda, azınlık grupları özerk yönetim

hakkına kavuşmaktadır. Son olarak, yerel bir bölgede bir azınlık grubunun 500 ya da daha fazla üyeye sahip olması durumunda, o azınlık grubunun özerk yönetim ve idari kurumlarda etki sahibi olan Ulusal Azınlık Konseyi'ne üye seçme hakkına sahip olmaktadır.

Sağlık Hizmetleri

Madde 30

İlk olarak: Devlet bireylere ve ailelere – özellikle çocuklar ve kadınlara- sosyal güvenlik ve sağlık güvencesi ile özgür ve onurlu bir yaşam için temel gereksinimleri sağlamayı garanti eder. Devlet ayrıca uygun bir gelir ve uygun bir barınma olanacağını da sağlamayı temin eder.

İkinci olarak: Devlet, yaşlılık, hastalık, iş kazalarından doğan sakatlıklar, evsizlik, kimsesizlik ya da işsizlik durumunda *Iraklılara sosyal güvenlik ve sağlık güvencesi sağlamayı garanti eder ve bu kişileri göz ardı edilmekten, korkudan ve fakirlikten korumak için çalışır. Devlet bu kişilere barınma imkânı ile bakım ve iyileştirme için özel programlar sağlar. Bunların tümü kanunlarla düzenlenir.*

Madde 31

İlk olarak: Tüm vatandaşların sağlık hizmeti alma hakkı vardır. Devlet kamu sağlığını koruma görevini üstlenir ve farklı türde *hastaneler ve tıbbi merkezler kurarak hastalıkların önlenmesi ve tedavisi için araçlar sağlar.*

Maddelerin Yorumu: 30. Madde belli konularda sağlık güvencesini garanti altına almaktadır ve 31. Madde Iraklıların sağlık bakımı haklarını belirtmektedir. ICESCR “herkese” “en iyi seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarından yararlanma” hakkını sağlamaktadır. ICESCR, bu hakkın tam olarak uygulanması için devletleri gerekli adımları atmaları konusunda zorunlu kılmaktadır. Bu hak, diğer haklarla beraber, hastalanan herkesin tıbbi servislerden ve sağlık yardımından faydalanmalarını sağlayacak koşulların yaratılmasını da içermektedir. Bu, azınlıklara yönelik şiddetin hareket özgürlüğünü sınırlandırdığı ve azınlıkların sağlık hizmeti sunanlarca ayrımcılığa tabi tutulduğu Irak için özellikle doğrudan

alakalıdır. Söylentilere göre hedefli şiddet olayları sağlık hizmetlerine ulaşmayı engellediği için azınlıkların, özellikle kadınların sağlık hizmetlerine sınırlı şekilde ulaşmaktadırlar.

Temsilin Temin Edilmesi

Madde 49

İlk olarak: Temsilciler Konseyi (COR) üyelerinin sayısı, tüm Irak halkını temsil eden 100,000 Iraklı başına bir temsilci oranından meydana gelir. Üyeler doğrudan gizli genel oylarla seçilir. Her kesimden kişinin temsil edilmesine özen gösterilir.

Maddenin Yorumu: 49. Madde, Temsilciler Konseyi'nin Irak toplumunun “tüm” kısımlarını temsil etmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu şekilde bir temsilin Anayasal düzeyde gerekli kılınması önemli olsa da, anayasanın azınlıkların siyasi sürece dâhil edilmesi, olaylarla yakından ilgilenmesi ve yetkilendirilmesi ve böylece göstermelik bir temsil ifadesinin ötesine geçilmesinin önemi belirtmesi gerekmektedir. Anayasanın 20. Maddesi'nin tüm vatandaşlara kamuya dair konulara iştirak etme hakkını tanımaya rağmen, azınlıklara yönelik şiddet olayları geçmiş seçimlerde bu hakkın uygulanmasını tehlikeye düşürmüştür. Bir kota sistemi etkililik problemini gündeme getirip ülkenin farklı kısımları arasındaki ayrımı daha da artırma etkisine sahip olsa da, böyle bir sistem aynı zamanda azınlık gruplarının temsil alanının genişlemesi ve bunun meşruiyetini sağlama konusunda faydalı olabilir.

Madde 65

Bir bölge içinde organize halinde olmayan bölgeler ve vilayetlerden kişilerin temsili için “Federasyon Konseyi” adıyla bir yasama konseyi kurulmalıdır. Temsilciler Konseyi'nin 3/2 oyuyla çıkarılacak bir yasa Federasyon Konseyi'nin oluşumunu, üyelik şartlarını, uzmanlık alanını ve bununla ilgili olan tüm kısımları düzenlemelidir.

Maddenin Yorumu: Federasyon Konseyi'nin henüz kurulmamış olmasına rağmen, bu kurum Iraklı azınlıklar ve diğer savunmasız gruplar için

son derece önemli bir siyasi platform görevi görebilir. Ayrıca bölgelere ayrılmamış bölgeler ve vilayetlerden kişilerin de temsil edileceği bir yasama organı, siyasi süreç içerisinde azınlık meselelerinin göz önünde tutulmasını sağlayacak ve bunları ulusal tartışma konusu haline getirecek önemli bir mekanizma görevi görebilir.

- Federasyon Konseyi'nin kurulması konusunda ilgili olarak Irak, Almanya, Birleşik Krallık ve Yeni Zelanda gibi karma üyeli nispi temsil sistemini uygulayan ülkeleri örnek alabilir. Böyle bir sistemle, seçilen oluşumdaki partilerin tüm üyelerinin alınan oyların toplam oranını yansıtması amaçlanmaktadır: bu sistem ayrıca orantılılığı sağlayabilmek için parti toplamlarından çıkarılan coğrafi seçim bölgelerinden seçilen üyeleri de içermektedir. Örneğin, Irak'ta her seçmenin iki oy hakkı bulunmaktadır: bunlardan birisi belirli bir aday diğeri de tek bir azınlık grubunu temsil eden belirli bir parti için. Belirli bir adaya sahip bir parti hem parti hem de kişiye verilen oyu alabilirse, aday iki koltuğa oturma hakkına sahip olmaz. Bunun yerine, parti koltuk kazanır ve aday parti listesindeki bir sonraki kişiyle değiştirilir. Bu Iraklılara parti ya da azınlık bağlantısı fark etmeksizin oy verme hakkını sağlamaktadır, çünkü taraflı bir yasama sadece parti oylarıyla kararlaştırılabilir. Aynı zamanda, bu tür bir oylama sistemi yeterli miktarda azınlık temsilini de mümkün kılmaktadır.

Kişisel Hal

Madde 41

Iraklılar dinleri, mezhepleri, inanç ya da tercihlerine göre kişisel durumlarına bağlılıklarında özgürdürler. Bu kanunlarla düzenlenir.

Maddenin Yorumu: 41. Madde Iraklılara inançlarına göre kişisel statülerini belirleme hakkını vermektedir. Bu hüküm yürürlükteki Irak Kişisel Hal Yasası Madde 2'de belirtilen "bu kanunun hükümleri özel bir yasayla belirtilmediği sürece tüm Iraklılara uygulanır" maddesiyle daha da

güçlendirilmiştir. Anayasa ve yürürlükteki Kişisel Hal Yasası gayrimüslim azınlık gruplarına belirli hükümler konusunda haklar verse de, böyle bir yasama henüz kabul edilmemiştir.

3. İnsan Hakları Kanunu Yüksek Komisyonu

İnsan hakları ihlallerini telafi etmek ve ilerideki olası ihlalleri caydırmak için 58 Sayılı 2008 tarihli İnsan Hakları Yüksek Komisyonu Kanunu (HCHR) kabul edilmiştir. Bu Irak'taki insan hakları ihlalleriyle savaşmak için çok gerekli olan bir aygıt durumundayken, HCHR kanunu İnsan Hakları Kanunu Yüksek Komisyonu'na (HCHR) son derece sınırlı bir yetki tanımaktadır. Örneğin, HCHR gözlem yapabilmekte, denetleyebilmekte, değerlendirme yapabilmekte ve tavsiyelerde bulunabilmektedir; ancak, dava açmamakta ya da devam eden bir davaya müdahil olamamaktadır. HCHR kanunu HCHR'ye arabulucu olarak veya iyileştirme için bağlayıcı karar alma yetkisi veya taraflara ceza ödetme ya da tazminata mahkûm etme yetkisini tanımamaktadır. Irak hukuk yapısı altında, Mahkemeler ve savcılar hukukun öncelikli uygulayıcısı ve yürütücüsüdürler. Yine de, arabuluculuk, hakemlik ve ya başka geleneksel olmayan anlaşmazlık çözümler insan hakları konularında elde olan yürürlükteki hukuk sisteminden daha etkili olabilir., fakat yürürlükteki mahkeme sisteminde bu türden yaklaşımlar hali-hazırda bulunmamaktadır.

Buna ek olarak, HCHR kanunu HCHR'yi Irak'taki insan hakları konusunda değerlendirmeler yapmak ve durumu denetlemek için bir uzman kurulu olarak görevlendirmiştir. HCHR'nin sadece alternatif çözüm yolları konusunda yetkili olması ve dava açıp davalara katılmamalı, insan hakları konusundaki uzmanlığını ve bilgisini Birleşmiş Milletler'e sunulan raporlar üzerinde bir nevi yetkili olarak raporları incelemeli ve taslak yasama maddeleri üzerine değerlendirmeler yapmalıdır. Bu nedenle, HCHR kanunlarında, HCHR'nin yetki alanını ve gücünü artırmak, bu kurumu en iyi uluslararası uygulamalarla işbirliği içine sokmak ve azınlıkların üyeliklerinde temsil edilmesini sağlamak için pek çok önemli değişiklikler yapılmalıdır.

Yetki Alanı

Madde 4

HCHR aşağıdaki görevleri yerine getirir.

İlk olarak: Bu kanunun 3. Maddesi'nde belirtilen *HCHR'nin hedeflerine ulaşılmasının temini amacıyla stratejiler ve aksiyon mekanizmaları geliştirmek için gerekli kurumlarla işbirliği yapılması.*

İkinci olarak: İnsan haklarını destekleme ve geliştirmeye yönelik meseleler üzerine çalışmalar ve araştırmalar yürütmek, tavsiyeler sunmak ve fikir belirtmek.

Üçüncü olarak: Yürürlükte olan yasaların anayasayla ne derece uyumlu olduğunu incelemek ve değerlendirmek ve Temsilciler Konseyi'ne konuyla ilgili tavsiyeler sunmak.

Dördüncü olarak: Irak'ın uluslararası insan hakları anlaşmaları ve sözleşmelerine taraf olması konusunda teklifler ve tavsiyeler sunmak.

Beşinci olarak: Irak'ta insan hakları meseleleriyle ilgilenen sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapmak ve koordineli çalışmak ve uluslararası bağımsız sivil toplum kuruluşlarıyla HCHR'nin hedeflerini gerçekleştirmeyi temin edecek şekilde iletişimde olmak.

Altıncı olarak: İnsan hakları kültürünü aşağıdaki yollarla yaymaya çalışmak.

a) *İnsan hakları kültürünün eğitim müfredatına dâhil edilmesi.*

b) *Konferanslar, sempozyumlar ile sanatsal ve toplumsal hareketler organize etmek, yayın basmak, insan hakları konularında medya materyali hazırlamak.*

Yedinci olarak: Devletlerin Birleşmiş Milletler'e sunmakla yükümlü olduğu, raporların hazırlanması konusunda kendilerine güvenilen devlete tavsiyeler ve teklifler sunmak.

Sekizinci olarak: Irak'taki insan hakları konusunda Temsilciler Konseyi'ne yıllık raporlar sunmak ve bu raporları farklı medya kanalları aracılığıyla yayımlamak.

Maddenin Yorumu: HCHR'nin kurulması, Irak'taki azınlıkların ve diğer savunmasız grupların haklarının savunulmasına yönelik önemli ve alkışı hak eden bir adımdır. HCHR kritik araştırmalar yapıp danışma rolünde bulunacak ve dava açma kabiliyeti insan haklarının uygulanması konusunda hayati bir mekanizma olacaktır.

- Ancak kanunlar HCHR'ye potansiyeline ulaşması için gereken yetkiyi tanımamaktadır. Örneğin, 4. Madde HCHR'nin alanını, bu arada, koordinasyon, çalışmalar yürütme, yasa maddelerini değerlendirme, uluslararası anlaşmaların yükümlülükleri ve Birleşmiş Milletler raporları konusunda tavsiyeler sunma, sivil toplum örgütlerini ve sempozyum organizasyonları yapmayla sınırlamaktadır. Dahası, Temsilciler Konseyi'ne tavsiyeler sunduğunda, HCHR'nin taslak yasaların aksine sadece yürürlükteki yasaları değerlendirme yetkisi bulunmaktadır.

- HCHR'ye insan hakları ihlallerini etkili bir şekilde ortaya koyma yetkisinin verilmesi için, Komisyonerler'in bağlayıcı kararlar alma yetkisi ya da davanın esasını dinledikten sonra olaya taraf olan kişilere ceza verme yetkisi verilebilir.

Madde 5

HCHR şunları yapmalıdır:

İlk olarak: Şikâyette bulunanların isimlerinin tamamen gizli kalmasına özen gösterirken, bu kanunun yürürlüğe konmasından önce veya sonra bireylerden, gruplardan ve sivil toplum örgütlerinden gelen hak ihlali şikâyetlerini alması.

İkinci olarak: Bilgilere dayanarak insan hakları ihlalleri konusunda ön soruşturma yürütmek.

Üçüncü olarak: HCHR tarafından alınan şikâyetlerin doğruluğunu araştırmak ve gerekirse soruşturma yürütmek.

Dördüncü olarak: İhlallerle ilgili olarak dava açmak ve (gerekli) yasal işlemleri yapması ve sonuçlarından HCHR'yi haberdar etmesi için konuyu Kamu Davası'na taşımak.

Beşinci olarak: İlgili kurumların önceden iznine ihtiyaç olmaksızın, hapisaneleri, rehabilitasyon merkezlerini, ıslahevlerini ve tüm diğer yerleri ziyaret etmek, mahkum edilenler ve tutuklananlarla görüşmek, insan hakları ihlallerini belgelemek ve ilgili makamları gereken yasal işlemleri yapmaları için bilgilendirmek.

Maddenin Yorumu: Bu kanun Komisyona, bireylerden, gruplardan ve sivil toplum örgütlerinden gelen şikâyetler üzerinden dava açma yetkisini veriyor olsa da, davaları takip etme ve devam eden davalara müdahil olma yetkisini vermemektedir. Kanun ayrıca HCHR'ye davalara *amicus curiae* (bilirkişi) olarak katılma yetkisini de vermemektedir.

- Komisyonun hapisanelere, sosyal rehabilitasyon merkezlerine ve ıslahevlerine ziyaret gerçekleştirme yetkisi bulunmaktadır fakat HCHR'ye ziyaretler sırasında karşılaştığı insan hakları ihlallerini yetkililere bildirip gerekli işlemlerin yapılmasını istemesinin ötesinde çözüme kavuşturma yetkisi verilmemektedir.

Azınlıkların Temsili

Madde 7

Temsilciler Konseyi, üye sayısı 15'i geçmeyecek bir uzmanlar komitesi (COE) kuracaktır. COE, Temsilciler Konseyi, Bakanlar Konseyi, Yüksek Yargı Konseyi, sivil toplum örgütleri ve Irak'taki Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Ofisi'nden temsilciler içerecektir. Adayların seçimi resmi ilan yoluyla yapılacaktır.

Madde 8

İlk olarak: Komisyonerler Kurulu (BOC) daha önceden COE tarafından aday gösterilen kişiler arasından seçilecek 11 asil ve 3 yedek üyeden oluşacaktır. Bu üyelerin seçilmesi Temsilciler Konseyi'nin mutlak çoğunluğunun onayıyla gerçekleşecektir.

İkinci olarak: Bir BOC üyesi aşağıdaki şu şartları karşılamalıdır:

- Irak'ta daimi oturma izni olan bir Iraklı olmak.*
- En az 35 yaşında olmak.*
- En az temel bir yükseköğretim diplomasına sahip olmak.*

d. İnsan hakları alanında tecrübeye sahip olmak.

e. Hiçbir siyasi partiyle bağı olmamak ve Sorumluluk ve Adalet Kanunu'na istinaden BOC üyesi olmaktan alıkonmamak.

f. Saygın bir itibar ve iyi hale sahip olmak ve yüz kızartıcı suçlardan hüküm giymemiş olmak.

Madde 10

İkinci olarak: BOC devlet kurumlarından, kamu, karma ve özel sektörden, hem de sivil toplum örgütlerinden pek çok temsilciyi toplantılara gözlemci olarak katılmaları için davet edebilir.

Maddelerin Yorumu: 7. Madde, BOC için Komisyonerleri seçecek ve bu seçimlerinin onayını almak için Temsilciler Konseyine (COE) tavsiye edecek yetkin bir Uzmanlar Komitesi yaratmak konusuna dahil olmaya çalışmaktadır. COE'nin oluşturulması son derece önemlidir, çünkü bu organ, daha sonra HCHR'nin ilerleyişini ve tarafsızlığını gözlemleyecek olan Komisyonerler Kurulu'nun oluşumundan sorumlu olacaktır. Uzmanlar Komitesi'nin önemi göz önüne alındığında, komitenin Iraklı azınlıkları temsil etmesi önemli olacaktır. Dini ve etnik azınlıklar, devlet dairelerindeki idari pozisyonlara yapılan atamalar konusunda ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmektedirler ve COE'de azınlıkların olmayışı COE'nin aldığı kararlarda ayrımcılığa yol açabilir.

- COE'nin azınlıklara karşı yapabileceği muhtemel ayrımcılık ve azınlıkların COE'deki görevlere haksız şekilde getirilmesi Irak Anayasası'nın tüm Iraklılar'a eşit haklar garanti eden 16. Maddesi'ni ihmal etmektedir. Bu ayrıca, ayrımcılığa karşı olma ilkesini içeren 14. Madde'yi de ihlal etmektedir. Kanunun HCHR bünyesinde sadece bir azınlığa sandalye vermesi bu eşitsizlik potansiyelini artırmaktadır.
- Bu durum ayrıca her vatandaşa kamuya dair konularda yer alma hakkı ve fırsatını ve genel eşitlik terimleriyle, ülkesinde kamu hizmetine ulaşma hakkını garanti eden ICCPR'nin 25. Maddesi'ni de ihlal etmektedir. ICCPR ayrıca, devletlerden vatandaşların bu haklarını

kullanmaları için gereken önlemleri almalarını ve bu hakların kullanımında ayrımcılığa yol açacak veya bunu devam ettirecek şartların oluşmasını engellemelerini beklemektedir.

Sonuç

Görüldüğü gibi Irak'taki anayasal ve uluslararası hukuk yönünden azınlıkların korunmasına yönelik çıkarılan kanun, imzalanan uluslararası sözleşme, yönetmelik, gibi hukuki düzenlemeler oldukça yetersiz görünmektedir. Bu yetersizliklerin giderilmesi için ulusal ve uluslararası hukukta atılacak önemli adımlar olduğu düşünülmektedir. Bu kapsam öncelikle uluslararası hukukun unsurlarının sağlanmasının iç hukuk oluşturulmasına katkı yapacağı söylenebilir. Bu açıdan uluslararası nitelikteki;

- Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi,
- İnsanları Zorunlu Kaybolmaktan Korumak için Uluslararası Sözleşme,
- İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Cezanın Önlenmesi Sözleşmelerinin imzalanmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir.

Ayrıca kanunların çatışmasının nasıl çözümleneceğini ve uluslararası anlaşmaların ulusal hukuk çerçevesi içinde nasıl uygulanacağını belirten anayasa maddesiyle uyumlu olacak bir uluslararası anlaşmanın nasıl imzalanacağını detaylandıran bir kanunun çıkartılması da elzem gözükmektedir. Birçok ülkenin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirirken ikili bir yaklaşım benimsediğine dikkat edilmelidir. Uluslararası hukuk ve iç hukukun farklı oldukları kabul edilmektedir ve uluslararası hukukun ancak iç hukukun bünyesine dâhil edilmesinden sonra yerel seviyede uygulanabilir. Bu nedenle dahil olunan uluslararası sözleşmeler iyi incelenmeli ve buna göre düzenlemeler yapılmalıdır.

Irak'taki azınlıkların tarih boyunca ve devam eden katılımlarını anlatan ve Irak'ın kültürel ve siyasi mirasına ve demokratik sisteme yaptıkları katkıların yansıtılması için Anayasa Başlangıç bölümünde değişiklik yapılması da bu düzenlemelere dahil edilmelidir. Ayrıca dini ayrımcılığın önüne geçilmesi için İslam'ın yerleşmiş kurallarına aykırı tüm kanunları ortadan kaldıran anayasa maddesinin sadece İslam değil, diğer tüm ilahi dinlerin yaygın olarak sahiplenilen uygulamaları ve ilkelelerini içeren bir değişiklik yapılması, Irak'taki dini azınlıkların varlığının devam ettirilmesi açısından önemlidir. Ayrıca azınlıkların güvenliğinin sağlanması noktasında, Irak güvenlik güçlerindeki tüm rütbelere arasında eşit temsilin yansıtılması ve bu eşitliğin nasıl temin edileceğinin düzenlenmesine yönelik yasanın uygulanmasının sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Öte yandan Irak'taki azınlıkların Irak'ın kültürel ve siyasi mirasına ve demokratik sistemin gelişmesine tarih boyunca olan ve hala devam eden katkılarının yansıtılması için kurulacak bir mekanizmanın fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Ayrıca Anayasada yapılacak değişikliklerle, dilsel azınlıkların kendi yerel, bölgesel ve topluluk seviyelerinde kendi gruplarındaki kişilerle kendi dillerinde konuşma hakkının yasalarla sağlanması gerektiği ve bunun için gerekli önlemlerin düşünülmesi gerekmektedir.

Irak Parlamentosunun tüm ulusun çıkarlarını korurken, Irak'ın her birimiyle ilgili sorunları adilce ve yeterince çözebilme kapasitelerini artırmak için Irak'ın kültürel, dini ve dil yönünden özellikleri konusunda farkındalığını artırıcı yasaların geliştirilmesi sağlanabilir.

Sonuç olarak, Irak'ta demokrasinin gelişmesi açısından çok sayıda azınlık toplumunun yaşadığı ülkede, bu toplumlarının varlığının devam ettirilmesi son derece önemlidir. Irak köklü bir geçmişe sahip olan tarihi varlığıyla birlikte, Irak'ı oluşturan bu azınlık kimliklerinin korunması, Irak'ın varlığının da önemli bir parçasını meydana getirdiği düşünülmektedir.

AKADEMİK KADRO

Hasan Kanbolat	ORSAM Başkanı
Prof. Dr. Hayati Aktaş	ORSAM Trabzon Temsilcisi, KTÜ Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Doç. Dr. Veysel Ayhan	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	ORSAM Danışmanı, ORSAM Avrasya Stratejileri Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
Doç. Dr. Tarık Oğuzlu	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Uluslararası Antalya Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Şahin	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Harun Öztürkler	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu Ekonomileri - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem Tür	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ODTÜ
Habib Hürmüzlü	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Ahi Evran Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Canat Mominkulov	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu - El Farabi Kazak Milli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Yrd. Doç. Dr. Bayram Sinkaya	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Abdullah Alshamri	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ORSAM Riyad Temsilcisi
Dr. Neslihan Kevser Çevik	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Dr. Didem Daniş	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Galatasaray Üniversitesi
Dr. Jale Nur Ece	ORSAM Danışmanı, Deniz Emniyeti ve Güvenliği
Dr. İlyas Kamalov	ORSAM Danışmanı, Avrasya
Dr. Yaşar Sarı	ORSAM Danışmanı, Avrasya - ORSAM Bıçkek Temsilcisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
Dr. Bayram Sinkaya	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Atatürk Üniversitesi
Dr. Süreyya Yiğit	ORSAM Danışmanı, Avrasya
Av. Aslıhan Erbaş Açıkөл	ORSAM Danışmanı, Enerji-Deniz Hukuku
Fazıl Ahmet Burget	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Afganistan
Volkan Çakır	ORSAM Danışmanı, Afrika - ORSAM Antananarivo (Madagaskar) Temsilcisi
Esra Demir	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Bilgay Duman	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
Ogün Duru	ORSAM Yönetici Editörü
Noyan Gürel	ORSAM İzmir Temsilcisi
Selen Tonkuş Kareem	ORSAM Erbil (Irak) Temsilcisi
Oytun Orhan	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
Sercan Doğan	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Nebahat Tanrıverdi	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Uğur Çil	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Nazlı Ayhan	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu & Projeler
Leyla Melike Koçgündüz	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu & Projeler
Ufuk Döngel	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Göknil Erbaş	ORSAM Uzman Yardımcısı, Karadeniz
Aslı Değirmenci	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Jubjana Vila	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Mavjuda Akramova	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu

ORSAM Su Araştırmaları Programı

Dr. Tuğba Evrim Maden	ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
Dr. Seyfi Kılıç	ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
Kamil Erdem Güler	ORSAM Uzman Yardımcısı, ORSAM Su Araştırmaları Programı
Çağlayan Arslan	ORSAM Uzman Yardımcısı, ORSAM Su Araştırmaları Programı

ORSAM DANIŞMA KURULU

Dr. İsmet Abdülmecid	Irak Danıştay Eski Başkanı
Prof. Dr. Hayati Aktaş	ORSAM Trabzon Temsilcisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Hasan Alsançak	BP & BTC Türkiye, Enerji Güvenliği Direktörü
Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Ahat Andican	Devlet Eski Bakanı, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Dorayd A. Noori	Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı Yardımcısı
Prof. Dr. Tayyar Arı	Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Ali Arslan	İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü
Başar Ay	Türkiye Tekstil Sanayi İşveren Sendikası Genel Sekreteri
Prof. Dr. Mustafa Aydın	Kadir Has Üniversitesi Rektörü
Doç. Dr. Ersel Aydınlı	Bilkent Üniversitesi Rektör Yardımcısı & Fulbright Genel Sekreteri
Doç. Dr. Veysel Ayhan	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Hüseyin Bağcı	ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
İtir Bağdadi	İzmir Ekonomi Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği Bölümü
Prof. Dr. İdris Bal	TBMM 24. Dönem Milletvekili
Yrd. Doç. Dr. Ersan Başar	Karadeniz Teknik Üniversitesi, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Bölüm Başkanı
Kemal Beyatlı	Irak Türkmen Basın Konseyi Başkanı
Barbaros Binicioğlu	Ortadoğu Danışmanı
Prof. Dr. Ali Birinci	Polis Akademisi Öğretim Üyesi
Doç. Dr. Mustafa Budak	Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdür Yardımcısı
Dr. Hasan Canpolat	İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
E. Hava Orgeneral Ergin Celasin	23. Hava Kuvvetleri Komutanı
Volkan Çakır	ORSAM Danışmanı, Afrika
Doç. Dr. Mitat Çelikpala	Kadir Has Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya	YÖK Başkanı
Dr. Didem Daniş	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Esra Demir	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Prof. Dr. Volkan Ediger	İzmir Ekonomi Üniversitesi, Ekonomi Bölümü
Prof. Dr. Cezmi Eraslan	Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı
Prof. Dr. Çağrı Erhan	Ankara Üniversitesi ATAUM Müdürü, SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Dr. Amer Hasan Fayyadh	Bağdat Üniversitesi, Siyaset Bilimi Fakültesi Dekanı
Av. Aslıhan Erbaş Açıkөл	ORSAM Danışmanı, Enerji-Deniz Hukuku

Gevat Gök
 Mete Göknel
 Osman Göksel
 Timur Göksel
 Prof. Dr. Muhamad Al Hamdani
 Habib Hüzmüzlü
 Numan Hazar
 Doç. Dr. Pınar İpek
 Dr. Tuğrul İsmail
 Dr. İlyas Kamalov
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
 Doç. Dr. Şenol Kantarcı
 Selçuk Karaçay
 Doç. Dr. Nilüfer Karacasulu
 İsmet Karalar
 Dr. Hasan Canpolat
 Prof. Dr. M. Lütfullah Karaman
 Yrd. Doç. Dr. Şaban Kardaş
 Av. Tuncay Kılıç
 Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli
 Prof. Dr. Aleksandr Knyazev
 Prof. Dr. Alexander Koleşnikov
 Prof. Dr. Erol Kurubaş
 Prof. Dr. Talip Küçükcan
 Arslan Kaya
 Dr. Hicran Kazancı
 İzzettin Kerküklü
 Prof. Dr. Mustafa Kibaroğlu
 Dr. Max Georg Meier
 Prof. Dr. Mosa Aziz Al Mosawa
 Prof. Dr. Mahir Nakip
 Doç. Dr. Tarık Oğuzlu
 Prof. Dr. Çınar Özen
 Murat Özçelik
 Doç. Dr. Harun Öztürkler
 Dr. Bahadır Pehlivanlı
 Prof. Dr. Victor Panin
 Doç. Dr. Fırat Purtaş
 Prof. Dr. Suphi Saatçi
 Dr. Yaşar Sarı
 Ersan Sarıkaya
 Yrd. Doç. Dr. Bayram Sinkaya
 Doç. Dr. İbrahim Sirkeci
 Dr. Aleksandr Sotnichenko
 Zaher Sultan
 Dr. Irina Svistunova
 Doç. Dr. Mehmet Şahin
 Prof. Dr. Türel Yılmaz Şahin
 Mehmet Şüküroğlu
 Doç. Dr. Oktay Tanrısever
 Prof. Dr. Erol Taymaz
 Prof. Dr. Sabri Tekir
 Dr. Gönül Tol
 Doç. Dr. Özlem Tür
 M. Ragıp Vural
 Dr. Ermanno Visintainer
 Dr. Umut Uzer
 Prof. Dr. Vatanyar Yagya
 Dr. Süreyya Yiğit

Irak El Fırat TV Türkiye Müdürü
 BOTAŞ Eski Genel Müdürü
 BTC ve NABUCCO Koordinatörü
 Beyrut Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi
 Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı
 Emekli Büyükelçi
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ORSAM Avrasya Danışmanı
 ORSAM Danışmanı, ORSAM Avrasya Stratejileri Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
 Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Vodafone Genel Müdür Yardımcısı (Türkiye)
 Dokuz Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Edremit Belediye Başkanı Danışmanı
 İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
 Fatih Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Edremit Belediye Başkanı
 Çukurova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Rus-Slav Üniversitesi (Bişkek, Kırgızistan)
 Diplomat
 Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü
 KPMG, Yeminli Mali Müşavir
 Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi
 Kerkük Vakfı Başkanı
 Okan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Hanns Seidel Vakfı Proje Müdürü (Bişkek)
 Bağdat Üniversitesi Rektörü
 Erciyes Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Uluslararası Antalya Üniversitesi
 Ankara Üniversitesi, SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisat Bölümü
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Pyatigorsk Üniversitesi (Pyatigorsk, Rusya)
 Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, TÜRKSOY Genel Sekreter Yardımcısı
 Kerkük Vakfı Genel Sekreteri
 ORSAM Danışmanı, Avrasya – ORSAM Bişkek Temsilcisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
 Türkmeneli TV – (Kerkük, Irak)
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
 Regent's College (Londra, Birleşik Krallık)
 St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
 Lübnan Türk Cemiyeti Başkanı
 Rusya Strateji Araştırmaları Merkezi, Türkiye-Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Enerji Uzmanı
 ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ODTÜ, Kuzey Kıbrıs Kampüsü Rektör Yardımcısı (KKTC)
 İzmir Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanı
 Middle East Institute Türkiye Çalışmaları Direktörü (ABD)
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
 2023 Dergisi Yayın Koordinatörü
 Vox Populi Direktörü (Roma-İtalya)
 İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
 St. Petersburg Şehir Parlamentosu Milletvekili, St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
 ORSAM Avrasya Danışmanı

ORTADOĞU ETÜTLERİ YAYIN KURULU

Meliha Benli Altunışık
 Bülent Aras
 Tayyar Arı
 İlker Aytürk
 Recep Boztemur
 Katerina Dalacoura
 F. Gregory Gause
 Fawaz Gerges
 Ahmet K. Han
 Raymond Hinnebusch
 Rosemary Hollis
 Bahgat Korany
 Peter Mandaville
 Emma Murphy

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
 Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı
 Uludağ Üniversitesi
 Bilkent Üniversitesi
 Orta Doğu Teknik Üniversitesi
 Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Vermont Üniversitesi (ABD)
 Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Kadir Has Üniversitesi
 St. Andrews Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 City Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 George Mason Üniversitesi (ABD)
 Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)

ORTADOĞU ANALİZ YAYIN KURULU

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık
 Hasan Kanbolat
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
 Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen

ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
 ORSAM Başkanı
 ORSAM Danışmanı, ORSAM Avrasya Stratejileri Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı

MithatpaŐa Caddesi 46/6 Kızılay-ANKARA
Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr, orsam@orsam.org.tr